

Oleksandr Kravchuk

Uniwersytet Jagielloński

<https://orcid.org/0009-0005-7378-3274>

oleksandr04.kravchuk@student.uj.edu.pl

SZKOLNICTWO WYŻSZE W WARUNKACH WOJNY – STUDENCI UKRAIŃSCY W POLSCE I UKRAINIE

HIGHER EDUCATION DURING THE WAR – UKRAINIAN STUDENTS
IN POLAND AND UKRAINE

DOI: 10.24917/ycee.12808

Streszczenie: Niniejsza praca analizuje i porównuje doświadczenia ukraińskich studentów kształcących się w Polsce oraz w Ukrainie w dobie trwającego konfliktu zbrojnego. Celem badań była identyfikacja wyzwań adaptacyjnych, ocena sytuacji edukacyjnej oraz zrozumienie różnic w życiu studenckim w obu krajach. Wykorzystano mieszaną strategię badawczą, obejmującą ankiety oraz wywiady fokusowe przeprowadzone na grupie 58 osób. Wyniki wskazują na lepszą infrastrukturę techniczną i perspektywy zawodowe w Polsce, przy jednoczesnym poczuciu większego komfortu społecznego w Ukrainie. Wnioski podkreślają konieczność systemowego wsparcia młodzieży w warunkach kryzysowych.

Słowa kluczowe: edukacja wyższa, wojna w Ukrainie, studenci ukraińscy w Polsce, adaptacja, analiza porównawcza.

Abstract: This paper analyzes and compares the experiences of Ukrainian students studying in Poland and Ukraine during the ongoing armed conflict. The aim of the research was to identify adaptation challenges, assess the educational situation, and understand the differences in student life in both countries. A mixed research strategy was used, including surveys and focus interviews conducted on a group of 58 people. The results indicate better technical infrastructure and career prospects in Poland, combined with a sense of greater social comfort in Ukraine. The conclusions emphasize the need for systemic support for youth in crisis conditions.

Keywords: higher education, war in Ukraine, Ukrainian students in Poland, adaptation, comparative analysis.

Wstęp

Płenokalowa inwazja Rosji na Ukrainę, rozpoczęta 24 lutego 2022 roku, doprowadziła do drastycznych zmian w systemie oświaty, niszcząc infrastrukturę i wymuszając masową migrację. Polska stała się kluczowym miejscem analizy

procesów adaptacyjnych, przyjmując największą grupę uchodźców, w tym licznych studentów.

Celem pracy jest analiza porównawcza życia i edukacji ukraińskiej młodzieży w obu krajach. Szczególną uwagę poświęcono identyfikacji wyzwań związanych z nauką w nowym środowisku akademickim oraz wpływowi konfliktu na proces

kształcenia. Zrozumienie tych mechanizmów pozwala na określenie stopnia trudności, z jakimi mierzą się studenci, oraz wskazanie obszarów wymagających wsparcia.

1. Kontekst teoretyczny badań własnych

1.1. System edukacji wyższej w Ukrainie w warunkach permanentnego kryzysu wojennego

Struktura szkolnictwa wyższego w Ukrainie przed wybuchem pełnoskalowej wojny opierała się na czterech filarach instytucjonalnych: uniwersytetach, akademiach, instytutach oraz liceach/kolegiach. Według stanu na 1 stycznia 2022 roku, w kraju funkcjonowało około 320 autonomicznych uczelni wyższych (w tym 220 państwowych) oraz 450 filii i zawodowych kolegiów. Na początku 2022 roku wyższe wykształcenie zdobywało łącznie 984,1 tysięcy osób (Nikolaiev i in., 2023).

Stabilny rozwój tego sektora został brutalnie przerwany 24 lutego 2022 roku, co wymusiło na systemie oświaty przejście w tryb funkcjonowania kryzysowego. Najbardziej dewastującym skutkiem agresji zbrojnej jest fizyczne zniszczenie infrastruktury edukacyjnej. Według danych Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy (MOH), do lipca 2023 roku uszkodzonych zostało prawie 3800 ośrodków edukacyjnych, z czego 331 instytucji uległo całkowitemu zniszczeniu (Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, 2023, s. 38). Skala zniszczeń jest szczególnie dotkliwa w regionach przyfrontowych – w samym Charkowie zniszczona została połowa miejskich placówek oświatowych (Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, 2023).

Sytuacja ta wymusiła masowe relokacje uczelni z terenów okupowanych. Od połowy 2014 roku do połowy 2023 roku w Ukrainie przeniesiono łącznie 187 instytucji edukacyjnych, co stanowi 15,2% ich całkowitej liczby w kraju (Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, 2023, s. 38–39).

Wojna wymusiła drastyczne zmiany w procesie dydaktycznym. W grudniu 2022 roku jedynie 36% placówek prowadziło zajęcia w trybie stacjonarnym, podczas gdy reszta operowała w trybie online lub hybrydowym (Cedos, 2025). Nauczanie zdalne w Ukrainie wiąże się jednak z ekstremalnymi trudnościami: studenci i kadra nauczycielska borykają się z ciągłymi alarmami bombowymi, przerwami w dostawie prądu oraz brakiem stabilnego łącza internetowego (Cedos, 2025).

Takie warunki mają tragiczny wpływ na stan psychiczny młodzieży. Badania wskazują, że u studentów i uczniów odnotowuje się wysoki poziom lęku, zaburzenia snu, problemy z koncentracją oraz narastające poczucie samotności wynikające z izolacji społecznej (Cedos, 2025).

1.2. Adaptacja i integracja studentów ukraińskich w polskiej przestrzeni akademickiej

Polska stała się głównym kierunkiem emigracji edukacyjnej dla Ukraińców uciekających przed wojną, co wywołało największy kryzys migracyjny ostatnich lat (Długosz, Kryvachuk, Izdebska-Długosz, 2022). Statystyki pokazują bezprecedensowy wzrost liczby ukraińskich studentów: w roku akademickim 2022/2023 w Polsce studiowało 48 100 osób z Ukrainy, co stanowiło aż 45,6% wszystkich studentów zagranicznych w RP (Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, 2022, s. 28–29). Jest to znaczący skok w porównaniu z rokiem poprzednim, kiedy liczba ta wynosiła 36 011 osób (Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, 2022).

Polski system szkolnictwa wyższego odpowiedział na te wyzwania poprzez realizację tzw. trzeciej misji uniwersytetów, polegającej na społecznym zaangażowaniu i pomocy uchodźcom (Huliaieva, 2023, s. 307). Kluczową rolę odegrała inicjatywa „Solidarni z Ukrainą” finansowana przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA). W ramach tego programu 98 uczelni

otrzymało dofinansowanie przekraczające 23,3 mln zł, co pozwoliło na objęcie wsparciem blisko 2000 studentów i doktorantów, którzy mogli kontynuować naukę bez ponoszenia opłat (Huliaieva, 2023).

Dodatkowo polskie prawo umożliwiło ukraińskim studentom ubieganie się o stypendia społeczne, zapomogi oraz stypendia dla osób niepełnosprawnych na zasadach równych z obywatelami polskimi (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2023).

Proces adaptacji do nowych realiów pozostaje jednak niezwykle złożony. Młodzi ludzie, którzy doświadczyli wojny, regularnie borykają się z trudnościami takimi jak stres pourazowy, depresja oraz lęki (Izdebska-Długosz, 2024, s. 25]. W nowym kraju studenci muszą błyskawicznie przystosować się do obcych obyczajów, języka oraz odmiennego stylu życia, co czyni ich sytuację wyjątkowo trudną (Izdebska-Długosz, 2024).

Kluczową barierą pozostaje język polski, który utrudnia nie tylko przyswajanie wiedzy, ale również budowanie trwałych relacji ze środowiskiem rówieśniczym i kadrą pedagogiczną. Wyzwania te, połączone z wyższymi kosztami utrzymania w dużych ośrodkach akademickich, wymagają od studentów ukraińskich wypracowania specyficznych strategii przetrwania i rozwoju zawodowego (Izdebska-Długosz, 2024; Huliaieva, 2023).

2. Badanie porównawcze warunków studiowania i życia ukraińskiej młodzieży

Głównym celem przeprowadzonych badań była analiza i porównanie doświadczeń ukraińskich studentów kształcących się w Polsce oraz w Ukrainie w latach 2022–2025.

Badanie miało na celu nie tylko ocenę obiektywnych warunków edukacyjnych, ale także identyfikację subiektywnych odczuć, wyzwań adaptacyjnych oraz wpływu trwającego konfliktu zbrojnego na proces kształcenia i plany zawodowe młodzieży.

Badania empiryczne zrealizowano w okresie od grudnia 2024 roku do marca 2025 roku. Przyjęto mieszaną strategię badawczą, łączącą ilościową analizę danych ankietowych z jakościową analizą pogłębionych wywiadów fokusowych, co pozwoliło na uzyskanie pełnego obrazu badanej rzeczywistości.

2.1. Grupa badawcza

W badaniu udział wzięło łącznie 58 respondentów. Grupę badawczą podzielono na dwie kategorie:

- **Studenci w Polsce (25 osób):** osoby pochodzenia ukraińskiego, które wyemigrowały do Polski po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji i kontynuują naukę na polskich uczelniach.
- **Studenci w Ukrainie (33 osoby):** osoby pozostające w kraju, które studiuje w warunkach wojennych, często w trybie zdalnym lub hybrydowym.

Uczestnicy badania reprezentowali prestiżowe instytucje akademickie, takie jak Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski oraz Narodowy Uniwersytet Kijowski im. Tarasa Szewczenki. Większość badanych stanowili studenci pierwszego stopnia.

2.2. Kwestionariusz ankiety i wywiady

Narzędzia badawcze zostały precyzyjnie dostosowane do specyfiki życia w obu krajach:

- **Ankieta online:** Składała się z 10 pytań (zamkniętych i półzamkniętych z kafeterią), które dotyczyły poziomu wsparcia akademickiego, infrastruktury, dostępu do kultury oraz perspektyw zawodowych. Dla grupy w Polsce dodano pytania o stopień adaptacji do środowiska polskojęzycznego.
- **Wywiady fokusowe:** Przeprowadzono cztery wywiady z osobami w wieku 18–20 lat (oznaczonymi jako Respondenci #1–4). Rozmowy

odbywały się w języku ukraińskim, co zapewniło badanym komfort psychiczny i naturalność ich wypowiedzi. Wywiady były częściowo standaryzowane. Skupiono się w nich na kosztach życia, barierach kulturowych, opiece zdrowotnej i jakości nauczania zdalnego.

2.3. Wyniki badania

2.3.1. Wyniki ankiety

Zbiorcza analiza danych ukazuje istotne różnice w postrzeganiu jakości edukacji w obu krajach.

Wsparcie akademickie i zasoby dydaktyczne: poziom wsparcia akademickiego oceniany jest jako wysoki przez 60% studentów w Polsce oraz 57,6% w Ukrainie. Mimo to w Ukrainie aż 6,06% badanych ocenia to wsparcie jako bardzo niskie, co wiąże się z trudnościami organizacyjnymi w strefach przyfrontowych. Znacząca różnica dotyczy bibliotek: w Polsce 76% studentów ocenia je jako wysokiej jakości, podczas gdy w Ukrainie wskaźnik ten wynosi 66,6%, przy czym aż 24,2% studentów w Ukrainie ocenia zasoby biblioteczne jako niskie. Wynika to z faktu, że wojna uniemożliwiła wielu osobom fizyczny dostęp do zbiorów, wymuszając korzystanie wyłącznie z zasobów cyfrowych.

Infrastruktura i wyposażenie techniczne: Polska dominuje pod względem bazy materialnej – 80% badanych ocenia wyposażenie sal jako nowoczesne (z czego 44% jako zdecydowanie nowoczesne). W Ukrainie tylko 57,6% podziela tę opinię, a aż 24,2% studentów uważa infrastrukturę za przestarzałą. Dane te wskazują na pilną potrzebę modernizacji ukraińskiego sektora edukacyjnego, który ucierpiał w wyniku ostrzałów i braku dofinansowania.

Sfera społeczna i administracyjna: wsparcie administracji w rozwiązywaniu problemów osobistych jest oceniane wyżej w Polsce (80% pozytywnych ocen) niż w Ukrainie (69,7%). Co ciekawe, wpływ wykładowców na naukę jest

wyżej oceniany w Ukrainie (79% pozytywnych ocen), co sugeruje silniejszą więź emocjonalną i tożsamościową między studentami a kadrami w warunkach zagrożenia. W Polsce wskaźnik ten wynosi 68%, co autor tłumaczy barierami językowymi utrudniającymi głębszą komunikację.

Perspektywy zawodowe: najbardziej uderzająca dysproporcja dotyczy przyszłości. W Polsce 100% badanych widzi swoją karierę w jasnych barwach, z czego 64% ocenia perspektywy jako zdecydowanie dobre. W Ukrainie ponad 48% studentów uważa swoje możliwości za ograniczone lub brak wiary w przyszłość. Brak wiary w przyszłość w kraju jest efektem trwającego od trzech lat konfliktu i niestabilności gospodarczej.

2.3.2. Analiza wypowiedzi respondentów (wywiady fokusowe)

Analiza jakościowa pozwoliła na pogłębienie wyników ankiet o osobiste historie i emocje badanych. Badani podjęli następujące kwestie:

Adaptacja i bariery kulturowe w Polsce: głównym problemem studentów w Polsce jest bariera językowa.

Respondent #1 zauważył: „istnieje przeszkoda w postaci języka polskiego [...]. Dość trudno jest przyzwyczaić się do obcojęzycznego społeczeństwa”. Studenci wspominali również o incydentach ksenofobii: „Widziałem też przypadki ksenofobii wobec Ukraińców [...]. Słyszałem negatywne wypowiedzi o Ukraińcach w supermarkecie i na ulicy [...] nie wszystkim Polakom podoba się tak duża liczba uchodźców”. Respondent #2 podkreślił pozytywne aspekty, jak brak korupcji, co odróżnia polskie uczelnie od ukraińskich realiów.

Opieka zdrowotna i koszty życia: Okazało się, że w Polsce dużym wyzwaniem jest system medyczny.

Respondent #1 przyznał, że z powodu kolejek i różnic w metodach leczenia, początkowo leczył się sam: „Prosiłem rodziców o przysłanie lub przywiezienie mi leków z Ukrainy i leczyłem się

sam, ale teraz jestem bardziej przyzwyczajony”. Respondent #2 ocenił polską medycynę wyżej: „usługi medyczne są lepsze niż w Ukrainie ze względu na standard europejski”, choć przyznał, że wymaga to planowania wizyt z dużym wyprzedzeniem.

Nauka w warunkach wojennych w Ukrainie: Studenci w kraju czują się bezpieczniej społecznie, ale ich edukacja jest paraliżowana przez czynniki fizyczne.

Respondent #3 mówi o wysokiej jakości kadry, ale dodaje: „nie zawsze są warunki do nauki z powodu przerw w dostawie prądu i nalołów”. Respondent #4 jest bardziej krytyczny wobec formy zdalnej: „Nauka online jest znacznie słabsza [...], jakość edukacji jest teraz znacznie niższa niż przed wojną. Dodatkowym problemem jest sytuacja finansowa – stypendia są na tyle niskie, że „nie wystarczyłyby na samodzielne życie nawet w akademiku”.

Reasumując, wyniki badań pokazują, że studenci w Polsce zyskali bezpieczeństwo i dostęp do nowoczesności, ale płacą za to cenę trudnej adaptacji i osamotnienia. Z kolei studenci w Ukrainie, mimo trwania we wspólnocie „swoich”, zmagają się z degradacją jakości kształcenia i ogromną niepewnością jutra.

Podsumowanie

Analiza zgromadzonych danych oraz przeprowadzona procedura badawcza pozwalają na sformułowanie wniosków dotyczących kondycji ukraińskiego szkolnictwa wyższego oraz sytuacji życiowej studentów w Polsce i Ukrainie w dobie trwającego konfliktu zbrojnego. Wojna drastycznie zmieniła realia akademickie, wymuszając na systemie oświaty przejście w tryb funkcjonowania kryzysowego, charakteryzujący się uproszczeniem wymagań atestacyjnych, masową migracją oraz zniszczeniem infrastruktury.

Głównym wnioskiem płynącym z analizy porównawczej jest istnienie wyraźnej dychotomii

między warunkami studiowania w obu krajach. Polska oferuje ukraińskim studentom bezpieczeństwo, nowoczesną infrastrukturę techniczną oraz stabilne perspektywy zawodowe, jednak proces ten jest okupiony trudną adaptacją społeczną. Z kolei studenci w Ukrainie, mimo trwania we wspólnocie „swoich”, zmagają się z fizycznym zagrożeniem, degradacją jakości kształcenia zdalnego i brakiem wiary w przyszłość zawodową.

Infrastruktura i zasoby: Badania ilościowe pokazały znaczącą przewagę polskich uczelni pod względem wyposażenia – 80% studentów w Polsce ocenia infrastrukturę jako nowoczesną, podczas gdy w Ukrainie wskaźnik ten wynosi jedynie 57,6%, a co czwarty badany uważa ją za przestarzałą. Brak fizycznego dostępu do bibliotek w Ukrainie spowodował, że 24,2% tamtejszych studentów ocenia zasoby biblioteczne jako niskiej jakości, co zwiastuje ryzyko obniżenia poziomu wykształcenia kadr.

Sfera społeczna i adaptacja: Relacje z kadrami naukowymi są oceniane wyżej w Ukrainie (79% pozytywnych ocen), co sugeruje, że wspólne doświadczenie zagrożenia zacieśnia więzi tożsamościowe. W Polsce wskaźnik ten jest niższy (68%), co wiąże się z barierami językowymi i kulturowymi. Respondenci w Polsce wskazywali na przypadki ksenofobii (np. negatywne komentarze w miejscach publicznych), co stanowi istotną barierę integracyjną.

Perspektywy zawodowe: Najbardziej uderzającym wynikiem jest różnica w optymizmie zawodowym – 100% badanych w Polsce widzi swoją karierę jako dobrą lub doskonałą, podczas gdy w Ukrainie blisko połowa respondentów ocenia swoje szanse jako ograniczone lub zerowe. Brak wiary w przyszłość w kraju grozi Ukrainie drenażem mózgow, gdyż mniej niż 10% studentów w Polsce deklaruje chęć powrotu.

Nowa wiedza i implikacje na przyszłość: Badania ujawniły nową wiedzę w zakresie specyficznych strategii przetrwania studentów-uchodźców. Okazało się, że mimo szerokiego wsparcia systemowego (np. programu „Solidarni

z Ukrainą”) kluczową barierą nie są finanse, lecz napięcie społeczne i bariery komunikacyjne. Nowym spostrzeżeniem jest również fakt, że studenci w Polsce początkowo unikają lokalnego systemu opieki zdrowotnej (z powodu kolejek i różnic w metodach leczenia), wybierając samoleczenie lekami przywożonymi z Ukrainy.

Warto na koniec wyłonić kilka co najmniej najważniejszych rekomendacji:

- **Dla instytucji w Polsce:** konieczne jest wsparcie integracji kulturowej i językowej, a nie tylko finansowej, aby zniwelować poczucie osamotnienia uchodźców.
- **Dla instytucji w Ukrainie:** kluczowym wyzwaniem po wojnie będzie modernizacja techniczna, bez której uczelnie nie będą w stanie konkurować o studentów z rynkiem europejskim.

Dokonana analiza wskazuje także na potrzebę pogłębienia wiedzy w obszarze długofalowych skutków nauki zdalnej w warunkach wojennych. Respondent #4 słusznie zauważył, że nauka online jest „znacznie słabsza”. Warto zbadać, jak ten regres jakości wpłynie na rzeczywiste kompetencje zawodowe całego pokolenia absolwentów. Kolejnym ważnym tematem jest reintegracja studentów, którzy po zakończeniu wojny zdecydują się na powrót do kraju, oraz ich wpływ na odbudowę gospodarczą Ukrainy.

Podsumowując, inwestowanie w młodzież i warunki ich studiowania, niezależnie od miejsca pobytu, jest kluczowym elementem (od)budowy

obu krajów oraz budowania trwałych relacji polsko-ukraińskich w przeszłości.

Bibliografia

- Cedos. (2023). *Viina ta osvita: Yak rik povnomasshtabnoho vtorhnennia vplynuv na ukraiński shkoly* [Wojna i edukacja: Jak rok pełnoskalowej inwazji wpłynął na ukraińskie szkoły]. <https://cedos.org.ua/researches/viina-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>
- Długosz, P., Kryvachuk, L., & Izdebska-Długosz, D. (2022). *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*. Wydawnictwo Academicom. <https://doi.org/10.52097/acapress.9788362475971>
- Izdebska-Długosz, D. (2024). Życie młodych Ukraińców dziś – oczami studentów-uchodźców z Ukrainy. *YCEE Journal of Education and Educational Studies*, 11(17), 24–32. <https://doi.org/10.24917/ycee.11205>
- Ministerstwo Edukacji i Nauki. (2023). *Świadczenia dla studentów w roku akademickim 2024/2023*.
- Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”. (2022). *Studenci zagraniczni w Polsce 2022*. Pobrano 10 czerwca 2026 z <http://studyinpoland.pl/raport2022/#page1>
- Huliaieva, L. (2023). Initsiatyvy polskykh universytetiv dlia pidtrymky ukrainsiv-vymushenykh mihrantiv: Analiz initsiatyv 2022–2023 rokiv / Initiatives of Polish universities for forced migrants from Ukraine: Analysis of initiatives for 2022–2023. W: Z. Dąbrowski, W. Duranowski, L. Huliaieva, A. Oliiynk (red.), *Rozvytok stalnykh komunikatsii zakladiv vyshchoi osvity u sotsialnykh media* (s. 305–318). Zofia Zamenhof Foundation. <https://comsus.eu/wp-content/uploads/2024/04/COM-SUS-ISBN-978-83-970242-0-5-1.pdf>
- Nikolaiev, Ye., Rii, H., & Shemelynets, I. (2023). *Vyshcha osvita v Ukraini: Zminy cherez viinu: Analitychnyi zvit* [Szkolnictwo wyższe w Ukrainie: Zmiany spowodowane wojną: Raport analityczny]. Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka.
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2023). *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: Vyklyky, rozvytok, povoienni perspektyvy* [Edukacja Ukrainy w warunkach stanu wojennego: Wyzwania, rozwój, perspektywy powojenne]. MON Ukrainy.